

Varga Anna

A szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatásokra vonatkozó statisztika fejlesztése a Központi Statisztikai Hivatalban

Bevezető

A szociális szféra Magyarországon állandó változásban, fejlődésben van. A társadalomban jelentkező új igényekre a szociálpolitikusok, szociális munkások az ellátások új formáival válaszolnak. A flexibilitás a juttatások, szolgáltatások és az intézmények terén egyaránt jelentkezik. A sikeres innovációk kísérleti stádiuma után eltelik bizonyos idő, amíg az formalizált, sőt törvényben is rögzített juttatássá, szolgáltatássá válik, de a szabályozás is gyakran változik. Az újfajta szolgáltatások (intézmények összevonása, szétválása, integrálódása, szolgáltatásaik, elszámolási rendjük, foglalkoztatottjaik) részletes és pontos számbavételére a jelenlegi kérdőívrendszer nem ad lehetőséget. Az állami, önkormányzati szférában történt átalakulást felülmúlja a non-profit és a forprofit szociális vállalkozások fejlődése, melynek statisztikai célú részletes megfigyelése szintén elengedhetetlen a szociális védelem teljes áttekintéséhez.

A szociális statisztikai osztálynak a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatásokra vonatkozó adatgyűjtései két törvényen, valamint az ezekhez kapcsolódó kormányrendeleteken alapulnak. Ezek:

- az 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról,
- az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról,
- a 188/1999 (XII. 16.) Korm. rendelet a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmény és a falugondnoki szolgálat működési rendjének engedélyezéséről, továbbá a szociális vállalkozás engedélyezéséről,
- az 1/2000 (I.7.) SZCSM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről,
- a 235/1997 Korm. rendelet a gyámhatóságok, a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok, a gyermekjóléti szolgálatok és a személyes gondoskodást nyújtó szervek és személyek által kezelt személyes adatokról,
- a 15/1998 (IV: 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek feladatairól és működésük feltételeiről,
- a 259/2002 Korm. rendelet a gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatótevékenység engedélyezéséről, valamint a gyermekjóléti és gyermekvédelmi vállalkozói engedélyről.

A jelenlegi, törvényeken alapuló adatgyűjtés azonban kevésnek tűnik a szociális innovációk követésére. További fejlesztési feladat a társadalomkutatás azon igényeinek kielégítése, amely megoldást kínál a „Mi mennyi” kérdésének megválaszolására.

Olyan kérdőívrendszer kidolgozása látszik szükségesnek, amely lehetővé teszi az intézmények tevékenységének és anyagi ráfordításainak pontos áttekintését, képes követni a gyakran változó szabályozást, és a törvényekben még nem látható, újonnan jelentkező szolgáltatások vizsgálatára is alkalmas. Az adatgyűjtés új struktúrája olyan, statisztikailag is átlátható rendszert rajzol ki, amely átfogja a szociális intézményrendszer egészét, megfelelő

EU igényeinek, valamint a kutatók és a döntéshozók számára is releváns információkat tartalmaz.

Az integrálásra szánt kérdőívek

A Magyarországon működő szociális ellátást, szolgáltatást nyújtó intézmények statisztikáját az OSAP a KSH és az ESZCSM fejezetekben rendeli el (utóbbiak a családsegítő és a gyermekjóléti szolgálatokra vonatkozó adatgyűjtések, melyeket megbízás alapján szintén a KSH végez).

A KSH hat különböző kérdőíven gyűjti a szociális és gyermekvédelmi intézmények adatait. Ezek:

- OSAP 1202: a tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézményekről (idősek, fogyatékosok, pszichiátriai és szenvedélybetegek, hajléktalanok otthonai)
- OSAP 1203: a bölcsődékről (mely szintén része a gyermekjóléti szolgáltatásoknak)
- OSAP 1207: az egyes szociális alap- és nappali ellátásokról (étkeztetés, házi segítségnyújtás, idősek klubja, fogyatékosok és szenvedélybetegek nappali intézménye, falugondnokságok)
- OSAP 1208: a gyermekotthonokról és nevelőszülői hálózatokról
- OSAP 1696: a családsegítő szolgálatokról (mely a szociális alapellátás része!)
- OSAP 1775: a gyermekjóléti szolgáltatásokról (gyermekjóléti szolgálat, családi napközi, helyettes szülői hálózat, gyermekek átmeneti otthona, családok átmeneti otthona)

Az átalakítás érinti az OSAP 1019 sz. létszámjelentést is, amennyiben az ebből szereplő szociális intézményi létszámkimutatás kis változtatással átkerül az új, integrált kérdőívbe.

Az OSAP 1832 sz. Alapinformációk a szociális- és gyermekellátást végző szervezetekről c. kérdőív az integrált intézményi kérdőív létrehozásával egyidejűleg változásjelentéssé alakul.

A változtatások okai, a meglévő adatgyűjtések problémái (nem fontossági sorrendben)

- 1. A jelenlegi statisztikai adatgyűjtésben meglévő átfedések, adathiányok;**
- 2. „Mi mennyi”: a szakstatisztika módszertani fejlesztése;**
- 3. a szociális és a gyermekvédelmi törvényekben alkalmazott fogalmi és módszertani eltérések,**
- 4. Az intézmények működési engedélyezési rendjének egységesítése;**
- 5. Az intézményi regiszter fejlesztése;**
- 6. A szolgáltatást igénybe vevő személyek száma vs esetszám;**
- 7. A közigazgatási célú és a statisztikai célú adatgyűjtések megkülönböztetése;**
- 8. Az Európai Unióhoz való csatlakozás igényei;**
- 9. A szakfeladat-rend hiányosságai;**
- 10. Minőségbiztosítás;**
- 11. Elektronizálás.**

Néhány konkrétum a fenti felsoroláshoz:

1. Átfedés elsősorban abban az esetben jön létre, amikor egy intézmény több adatlap kitöltésére kötelezett. Leggyakoribb példa erre az önkormányzati hatáskörben működő, az

alapellátásban dolgozó családsegítő és gyermekjóléti intézmények összevonása, Ez kér kérdőív kitöltésével jár, mely esetben nem csak a foglalkoztatottak többszöröződhetnek meg, hanem az ellátottak is, amennyiben mindkét szolgáltatást igénybe veszik (ráadásul esetleg az egyikben igénybe vevő, a másikban gondozott lesz).

Az adathiány sok esetben nehezíti a kutatásokat. A fehér foltok eltüntetésére a kutatókkal való szorosabb együttműködés szükséges, amely a szociális statisztikának szintén erősen fejlesztendő területe.

2. 1. 1. pont 2. bekezdés

3. Példák a két fogalomrendszer eltéréseire:

1. a szolgáltatást igénybe vevő személy elnevezése a szociális oldalon „igénybe vevő” vagy „ellátott”, a gyermekvédelmi oldalon viszont „gondozott”. Ezt a statisztikai adatlapokon is érvényesíteni kell, holott fogalmi szempontból mindkét esetben ugyanarról van szó, nevezetesen arról a személyről, aki az intézményben kliensként megjelenik.
2. Az alapellátás és a szakellátás eltérő értelmezése: a szociális törvény szerint alapellátás csak az étkeztetés, házi segítségnyújtás, családsegítés, falugondnok, tanyagondnok és a speciális ellátások, a huzamos ott tartózkodásra alkalmas szolgáltatások viszont, mint a nappali intézmények (pl. idősek klubja, fogyatékosok nappali intézménye, stb.), és a bentlakásos átmeneti vagy tartós ellátást nyújtó intézmények azonban már szakosított ellátások. A gyermekjólét, gyermekvédelem oldaláról ugyanakkor alapellátás a gyermekjóléti szolgáltatás, amiben gyermekjóléti szolgálat és a gyermekek napközbeni ellátása (huzamos ott tartózkodás, úgymint böcsöde, a családi napközi és a házi gyermekfelügyelet) is helyet kap, de alapellátások a gyermekek átmeneti gondozásának különböző formái is: a helyettes szülő, a gyermekek átmeneti otthona, a családok átmeneti otthona, ami már bentlakással jár. A szakellátáshoz csak az otthont nyújtó ellátások tartoznak, mint a gyermekotthon, nevelőszülői hálózat, stb.

A statisztika szempontjából e két fogalom úgy kezelhető, hogy az új statisztikai adatlapon megjelenő ellátási típus kódok különböző csoportosításával előállíthatóak az alapellátás és a szakellátás adatai mindkét oldalról.

Definíciós problémák

A szociális intézmény fogalma: A Szociális törvény szerint: az e törvényben (1993. évi III. tv.) meghatározott személyes szociális gondoskodást nyújtó **szervezet**. Ha ebből indulunk ki, akkor miképpen kezeljük a **falugondnoki** hálózatot, az **önálló családgondozói** szolgáltatást?

Szociális intézmény-e az **a vendéglátó-ipari egység, amely szerződés alapján szociális konyhát működtet**? Ugyanez a kérdés az **iskolai, kórházi konyhák** vonatkozásában is. Ha nem vesszük figyelembe ezeket az egységeket, akkor az általuk ellátott területről ki szolgáltat adatot? Az ellátásra törvényben kötelezett fél (az önkormányzat) nem tudja, illetve nem hajlandó az adatokat beszerezni a statisztika számára.

Jelenleg alkalmazott megoldás: A regiszter kialakítása során intézményként a fenntartó gazdálkodó szervezetet jelöltük meg, ami többnyire az adott település önkormányzata.

A fenntartó fogalmának értelmezése a szociális szférában nem egységes. A két alaptörvény, az 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról (a továbbiakban: Szt.) és az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (a továbbiakban Gyvt.) eltérő definíciókat használ.

A Szt. 4. §. m) szerint:

m) fenntartó:

ma) az államigazgatási szerv, a helyi önkormányzat és az egyéb állami szerv (a továbbiakban együtt: állami fenntartó),

mb) egyházi jogi személy és egyéb egyházi szervezet (a továbbiakban együtt: egyházi fenntartó),

mc) a természetes személy, jogi személy - ide nem értve az *ma*)-*mb*) pontokban megjelölt szervezet -, valamint ezek jogi személyiséggel nem rendelkező szervei (a továbbiakban együtt: nem állami fenntartó),

ha az e törvényben és más jogszabályban meghatározott feltételek szerint szociális intézményt létesít és működtet. Ha jogszabály eltérően nem rendelkezik, az egyházi fenntartóra a nem állami fenntartóra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell.

A Gyvt. 5.§. s) szerint:

s) fenntartó: az a természetes és jogi személy (helyi önkormányzat, állami szerv, egyházi jogi személy, alapítvány, társadalmi szervezet, közalapítvány, közhasznú társaság, egyesület és más jogi személy), illetve ezek jogi személyiség nélküli társasága, aki, illetve amely e törvényben és más jogszabályban meghatározott feltételek szerint gondoskodik az ellátásokhoz, az intézmények működéséhez szükséges feltételekről.

Kérdések:

Ki a fenntartó abban az esetben, ha az önkormányzat alapít egy Kht-t, amely egy alapítvánnyal szerződést köt az ellátás biztosítására?

Ki a fenntartó akkor, ha az önkormányzat a normatívát átutalja annak az egyházi intézménynek, amely cserébe bizonyos számú férőhelyen az önkormányzat által beutalt ellátottakat gondozza?

Ezekon kívül még számtalan variáció fordul elő, az alkalmazott megoldás többnyire KSH-s kolléga egyéni döntése szerint alakul. Egységes álláspont kialakítása elengedhetetlen.

Jelenleg alkalmazott megoldás: A működési engedély kiadása iránti kérelemben szerepeltetni kell az intézmény fenntartójának nevét, székhelyét, adószámát, ezért újabban a kérdőívekben úgy hidaltuk át a problémát, hogy fenntartóként a működési engedélyben megjelölt szervezetet kell feltüntetni.

3.2.3. A székhely–telephely fogalmának értelmezése

A működési engedélyezést szabályozó kormányrendeletben (188/1999, illetve 281/1997) található erre vonatkozó leírás:

2. § (4) Ha a fenntartó a szociális intézmény székhelyén kívül a telephelyén is személyes gondoskodást nyújtó intézményi tevékenységet kíván folytatni, a telephely működéséhez a - (2) bekezdés szerint - külön működési engedélyt kell kérni. Székhely alatt az intézmény központi ügyintézésének helyét, telephely alatt az intézmény székhelyétől különböző helyen lévő, legalább tíz, de legfeljebb százötven fő személyes gondoskodást nyújtó intézményi ellátásának a helyét kell érteni.

4. § (3) Ha a gyermekellátást végző intézménynek a székhelyén kívül másik telephelye is van, a telephelyre az (1) bekezdésben foglaltak szerinti engedélyt kell kérni.

Kérdések:

- Mit kezdjen a statisztika azzal az esettel, ha a 2. § (4) alatt említett 10-150 főnél több illetve kevesebb az ellátott az adott telephelyen?

A foglalkoztatottak számának, egyes pénzügyi adatoknak, vagy a tárgyi feltételeknek a szolgáltatások szerinti szétválasztása nehézségekbe ütközik. A jogszabályok egyre nagyobb teret engednek az integrált megoldásoknak, vagyis az olyan intézmények kialakításának, ahol az egyes ellátások egymásra épülése, a szakmai, módszertani szempontok hatékonyabb érvényesülése és nem utolsósorban a gazdaságos működés érdekében többféle ellátást is nyújtanak egy szervezeti egységen belül (ennek jellemző példája a gondozási központ, az egyesített szociális intézmény). A legújabb rendelkezések már nemcsak a különféle szociális gondoskodási formák együttműködését támogatják, hanem kiterjesztik ezt a lehetőséget hagyományosan különböző ágazatokhoz tartozó szolgáltatást nyújtó intézmények integrálására is (legjellemzőbb az egészségügyi vagy oktatási intézménnyel való összevonás). Ez a helyzet jelenleg azt eredményezi, hogy egy gondozási központ esetenként két, szélsőséges esetben akár hat kérdőívet is kitölt. Ebből következően:

- A különböző kérdőívek azonban nem egységesen teszik fel az azonos tartalmú kérdéseket, eltérő definíciókat alkalmaznak. Mindez érthető zavart okoz az adatszolgáltatásban.
- Az érvényben lévő kitöltési útmutatók nem rendelkeznek arról, hogy a többféle ellátást nyújtó intézmények milyen módon jelenítsék meg a több ellátáshoz is rendelhető erőforrásaikat. Így előfordulhat, hogy az intézmény által foglalkoztatott szakmai munkát végzőt vagy kiegészítő személyzetet több kérdőíven is regisztrálják, ezáltal az egyes munkakörökben dolgozók száma megsokszorozódik, míg más munkakörök (intézményvezető, adminisztratív dolgozók) esetleg kimaradnak az adatgyűjtésből. Ugyanez a helyzet az anyagi ráfordítások és a tárgyi feltételek vizsgálata esetében is.
- Alapvető gond a költségvetési elszámolásokban használt Pénzügyminisztérium által meghatározott szakfeladat-rend elavultsága.

A fenti problémák megoldása érdekében tett eddigi intézkedések csak egyedi eseteket igyekeztek kezelni, de átfogó, gyökeres átalakítás nem történt.

3. Az intézmények működési engedélyeinek felhasználása a statisztikában az intézmények alapadatainak egységes kezelését tenné lehetővé, miáltal az intézményi regiszter fejlesztése egyszerűbbé válna.

A működési engedélyek egy példányának statisztikai felhasználhatósága kiválthatná a regiszter alapjául szolgáló 1832 OSAP számú kérdőívet, sokat könnyítve ezzel az adatszolgáltatók (és az KSH igazgatóságok) munkáját.

A működési engedélyezés jelenleg meglehetősen eklektikus. Mivel nincs országosan egységes adatlap, a működési engedély tartalma területenként változó lehet.

Az ESZCSM készül a 188/1999 (XII. 16.) Korm. sz. rendelet módosítására. 2002. év végén egy javaslatot 188/1999. (XII. 16.) Korm. rendelet módosításához felkérésre már eljuttattuk az ESZCSM Szolgáltatási főosztályára, melynek érdemi hatása nem volt. A javaslat megújítására készülünk a KSH-ban.

Ha a működési engedélyezés rendjét a „szociális” oldalon sikerül is átalakítani, az segítene a statisztika hatékonyságán is, sajnálatosan azonban ez a rendelet csak a szociális intézményekre vonatkozik, a gyermekjólétre, gyermekvédelemre nem, tehát a két terület fogalmainak közelítésében ezzel még nem történik előrelépés.

5. Az intézményrendszer felépítése, az intézmények száma és típusa mindeztáig nehezen meghatározható adat volt, az a látszólag egyszerű kérdés sem válaszolható meg egyértelműen, egyáltalán hány szociális intézmény működik Magyarországon. A szociális intézményhálózat feltérképezésére az elmúlt években jelentős erőfeszítések történtek. Az első lépést a szociális intézményi regiszter kialakítása jelentette. A szociális intézményi regiszter az 1832 OSAP számú, Alapinformációk a szociális- és gyermekellátásokról című kérdőív alapján készül. Évente kétszer frissül. Összel, a 1832 sz. kérdőív beérkezésekor a legfrissebb adatokkal egészül ki, ez novemberben esedékes. Tavasszal, májusra pedig a szakmai kérdőívek beérkezése alapján válik naprakésszé.

Az 1832 OSAP számú kérdőív 2000-ben lépett életbe és szolgáltatja az első adatokat. új kérdőív keletkezett. A kérdőív kitöltése sok problémával jár. A későbbiekben részletezett definíciós gondok jelentkezésén túlmenően a törzsszámok megadása is változatos, korrigálásuk a területi igazgatóságokra jelentős többletterhet ró.

A regiszter alapját képező 1832 OSAP sz. jelentés adatminősége rendkívül szélsőséges, aminek további oka – az előzőekben vázoltakon túlmenően – a jogszabályok harmonizálatlansága.

Mindezen hiányosságok ellenére a KSH-ban összeállított címregiszter a legteljesebb és leginformatívabb a jelenleg létező címlisták közül. Előnye, hogy nem csak egyfajta ellátásra koncentrál, hanem kezelni tudja az egyazon intézmény keretein belül nyújtott különböző ellátásokat is. Az integrált intézményi adatgyűjtéshez kiindulásul szolgált, első lépésben az integrált kérdőív teszteléséhez használtuk fel.

A regiszter mára a lehetőségekhez képest teljesnek mondható, kezelése excel használatával lehetséges, felépítése és minősége viszont további fejlesztést igényel.

Az új, integrált kérdőív megindulásával a regiszter egységesebbé válhat és új adatformákkal is bővíthet.

6. A szolgáltatást igénybe vevő személyek száma és az ún. „esetszám” (az igénybevétel gyakorisága) a statisztika örök problémája. Az intézményekben jelenleg kötelezően vezetendő nyilvántartásokat a megfelelő rendeletek tartalmazzák. A statisztika alapvetően ezekre a nyilvántartásokra épül. A nyilvántartások az adatokat valóban tartalmazzák, de a kézzel vezetett katonokról a statisztika által igényelt adatokra bontása sok esetben egyszerűen lehetetlen.

A teljes körű elektronizálás minden bizonnyal megoldást kínál a helyzetre.

7. A közigazgatási célú és a statisztikai célú adatgyűjtések megkülönböztetése, de ugyanakkor a két különböző célra gyűjtött adatok közös, illetve egymás céljaira való felhasználása általános fejlesztési célkitűzés. A Minisztérium adatai bizonyos statisztikákhoz felhasználhatók lehetnek, de a tervezéshez a KSH adatai lehetnének felhasználhatók. Pl. a foglalkoztatottakkal kapcsolatos tervezéskor - létszám, bér, álláshely - a KSH adatai helyett saját külön adatgyűjtést szervezett tavasszal a szociális szolgáltatások főosztálya, a gyermekvédelmi főosztály a Minisztérium pénzügyi főosztályának adatai alapján tervezi a létszámot.

8. Az EU követelményeinek megfelelően olyan szociális védelmi adatbázist kell kiépíteni, amely a magyar szociális védelem bevételeit és kiadásait az Eurostat által meghatározott módszer szerint felépített rendszeren keresztül vizsgálja. Az ESSPROS nevű rendszer a társadalomban meglévő kockázati tényezők (betegség, rokkantság, idős kor, hátrahagyottak, család/gyermek, munkanélküliség, lakásügy, egyéb társadalmi kirekesztettség) alapján épül föl, a szolgáltatásokat ennek alapján a fenti védelmi funkciókba sorolja. Ez a központi

rendszer modulokkal egészül ki, a munkaerő-piaci politikák című modul kidolgozása már megkezdődött. Az Eurostat 2003-ban megkapta Magyarországtól az első adatokat.

Az új szociális intézményi statisztikának hozzá kell járulnia a szolgáltatások ESSPROS szerinti besorolásához és gazdálkodásának számbavételéhez.

Az ellátási típus kódok megfelelő csoportosítása ezt lehetővé teszi, ami az ellátottak száma modulban fog jelentőséget kapni. Az ESSPROS központi rendszerének céljaira (pénzügyi adatok) azonban jelenleg alkalmasabbnak látszanak a költségvetési adatok.

9. Az elszámolásokhoz használt szakfeladat-rend nem teszi lehetővé az adatoknak az EU ESSPROS, a társadalomstatisztikai és –kutatói igényeknek megfelelő bontását. Ez jelenleg a költségeket és az új kérdőívben a foglalkoztatottak számát érinti. A Pénzügyminisztériumban napirenden van a szakfeladat-rend megváltoztatása. Amíg azonban a változtatás nem jön létre, addig az ESSPROS adatszolgáltatás felgyorsítása érdekében becslési eljárásokat kell kidolgozni.

Az új kérdőív létrehozásakor olyan ellátási típus-kódokat alkalmazunk, amelyek lehetővé teszik a részletesebb és az igényeknek megfelelőbb bontást. Az ellátási típusok listája és a szakfeladat-rend egymásnak megfeleltethető, azonban az önkormányzatok kötelező nyilvántartásai (könyvelés, stb.) a szakfeladat-renden alapulnak (normatívák leosztása, stb.) még mindig adathiánnyal lehet számolni.

A KSH által kidolgozott módosítási javaslat a Pénzügyminisztérium birtokában van.

10. A minőségbiztosítás a szociális statisztikában részben megoldott, azonban kihívások előtt is áll.

A minőségbiztosítás terén folyamatosan történnek lépések. A felvételek teljeskörűek, az adatlapok önkitöltésűek nincs válaszmegtagadás, meghiúsulás (a felvételek az OSAP részei, az adatszolgáltatás elmaradását szankcionálja). Az igazgatóságok felkészítése az új vagy módosuló kérdőívekkel kapcsolatos teendőkre az éves értekezlet keretében történik (általában áprilisban-májusban), ahol a jogszabályváltozásokra is felhívjuk az igazgatóságok figyelmét. Az SzCsM által készített Családpolitikai kisszótárt és egyéb tájékoztató anyagokat eljuttatjuk az igazgatóságokhoz.

A teljességellenőrzés érdekében a „nemleges” kérdőíveket is vissza kell küldeni az igazgatóságra, jelezve ezt a tényt. A kérdőív beérkezésekor egy „futó” ellenőrzés történik, (az azonosítási adatok, alapadatok kitöltése, a kérdőív-garnitúra teljessége), majd alaposabb ellenőrzés következik, amikor kérdőívenként összevetik az adatokat az előző évi kérdőívekkel.

Az alapvető számszaki összefüggések szerepelnek úgy a kérdőíveken (közvetlenül a táblázatokban, vagy a táblák alatt és a kitöltési útmutatóban is), mint a rögzítőprogramokban, ez utóbbiak számos további ellenőrzési szempontot is tartalmaznak. Esetenként megengedett az előre megadott összefüggéstől való eltérés, de a program ezeknél az eseteknél figyelmeztető jelzést küld. A specifikáció hasonló, mint a lakossági felvételeknél. Téves adat korrigálása csak az adatszolgáltatóval egyeztetve történhet.

A különböző kérdőívek közötti összefüggéseket vizsgálata is lényeges, pl. ha az 1832 OSAP sz. kérdőívben azt az információt szolgáltatta az önkormányzat, hogy működtet bizonyos típusú szociális intézményt, akkor az adott intézményről a megfelelő szakmai kérdőívben is kell adatnak lennie.

A 2001. évtől minden kérdőívre rákerülnek az adatszolgáltató intézményhez tartozó telephelyek azonosító adatai is, hogy se duplázódás ne fordulhasson elő, se hiányosság ne lehessen az adatokban.

A minőség fejlesztése az integrált kérdőívrendszer kialakításának egyik nagy kihívása, melynek részletes kidolgozása a közeljövő feladata. Ehhez az informatikusokkal való szoros együttműködés elengedhetetlen.

11. Az adatszolgáltatás jelenleg túlnyomórészt a papírra kinyomtatott kérdőív kézi kitöltésével történik, ritkábban az Interneten megjelenő kérdőív gépi kitöltésével. (A kérdőíveket postán, papíron mindig megkapják az intézmények.) A kitöltött kérdőívet a KSH területi igazgatóságain rögzítik, ahol egyúttal ellenőrzik is azokat. Ennek a technikának az elektronikus adatszolgáltatás irányába történő elmozdítása elkerülhetetlen.

A elektronizálást több szinten kell megvalósítani:

Intézmények, szolgáltatók (ide értve a szolgáltatást nyújtó önkormányzatokat is):

hardver

szoftver a nyilvántartások megfelelő vezetéséhez és az adatoknak a kérdőívbe transzponálásához;

Internet-elérhetőség a kérdőívek megszerzéséhez és az adatszolgáltatás teljesítéséhez (=beküldés), kiváltva ezzel az iszonyú mennyiségű papírt és nyomdai munkákat;

Ugyanez az adatgyűjtő és feldolgozó oldaláról is. Az adatgyűjtő, jelen esetben a KSH elektronikai szempontból jól felszerelt.

Megoldásra váró feladat a megfelelő számítógépes programok létrehozása és a felhasználóbarát adatszolgáltatás – a Szociális évkönyv már a táblázatokat tartalmazó CD-melléklettel jelenik meg, de megfontolandó bizonyos mértékű adatbázis, illetve a regiszter közzététele is ilyen formában, esetleg Interneten.

A feldolgozás oldaláról: A regiszter és a szakkérdőívek egységes adatbázisba rendezése, azaz egy intézményről egy rekord létrehozása .

Az integrált intézményi szociális statisztikai adatgyűjtés előkészítése

4.1. Együttműködési megállapodást kötöttünk az

- Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium Stratégiai tervezési önálló osztályával és a
- Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézettel (a Minisztérium statisztikai és módszertani feladatokkal megbízott legfelsőbb szakmai irányítási szerve)

A szerződéseket melléklet tartalmazza.

Hivatalon belüli együttműködések, tapasztalatgyűjtések

Szakmai konzultációk folytak és további tanulmányozás alatt áll az

- integrált gazdaságstatisztikai felvétel és
- az oktatásstatisztika új rendszerű adatgyűjtése.
- Együttműködés az Állóeszköz-projekttel: Bácskay Andrea
- Annak érdekében, hogy az átállás minél hatékonyabb, szakszerűbb és zökkenőmentesebb legyen, már a kezdetektől együttműködünk a területi munkában jártas kollégákkal és az informatikusokkal egyaránt.

Munkabizottság

Az integrált szociális intézményi adatgyűjtés megteremtésére célszerű volt munkabizottság alakítása. A bizottság alapját a Társadalomstatisztikai főosztály kezdeményezésére 2000-ben – az önkormányzatok segélyezési statisztikájának fejlesztésére – alakult munkacsoport képezte. Az integrált szociális intézményi adatgyűjtésre alakult új munkabizottság e

munkacsoport tagjainak részvételére alapozva, további tagokkal bővülve alakult ki és a régi bizottságtól függetlenül végzi munkáját.

Intézménylátogatások

A KSH területi igazgatóságai és a szakfőosztály képviselői az ország különbözőpontjain kerestek fel intézményeket, ahol a nyilvántartásokról tájékoztattak és előzetes közvélemény-kutatást is végeztek a kialakítandó integrált kérdőív várható fogadtatásáról. Több intézményvezető ajánlotta fel közreműködését a kérdőív kialakításában.

A terepen történt tájékozódás során gyűjtött tapasztalatokról szóló összegzések a mellékletben találhatóak.

Az integrált szociális intézményi adatgyűjtés létrehozása

Az új kérdőív felépítése: közös váz és a szakmai specialitások megtartása

Célok:

Olyan adatgyűjtési rendszer kialakítása, amely

1. az integráltan működő intézmények adatait, kiemelten a pénzügyi, tárgyi és személyi feltételekre vonatkozó adatokat a tényleges helyzetnek megfelelően tudná leképezni,
2. az eddig gyűjtött információk bizonyos körét az időbeli összehasonlíthatóság miatt továbbra is tartalmazza,
3. az adatszolgáltatók számára kezelhető, lehetőség szerint az előírt nyilvántartásokra támaszkodik, nem jelent jelentős többletterhet,
4. egységes fogalmakat, definíciókat használ,
5. a felhasználói és szakmai igényeknek megfelel,
6. a statisztikai módszerek érvényesülését szem előtt tartja.

Az új kérdőív felépítése: közös váz és a szakmai specialitások megtartása

Az új kérdőív két részből áll:

- közös rész, amely az összes intézményből azonos módon gyűjthető információkra épül,
- egyedi rész, amely az intézményspecifikus adatokat gyűjti.

Az új kérdőív megteremtése az eddigi intézményi kérdőívek átalakításával jár. Emiatt a munkából nem maradhatnak ki a szakfőosztály többi szociális- és gyermekvédelmi ellátást nyújtó intézmények adatgyűjtését végző kollégák sem, hiszen az integrált kérdőív valamennyiük munkáját érinti. Különösen azért van erre szükség, mert a jelenlegi intézmények szerinti kérdőív-beosztás változatlan marad.

Feladatok:

1. Meghatározni a szükséges új információk körét (a pénzügyi, a tárgyi és a személyi feltételekről összeállított kérdésblokkok tervezetét ld. a mellékletben)
2. Elkülöníteni a statisztikai, illetve igazgatási célú adatköröket
3. Kijelölni az eddig gyűjtött adatok közül a továbbra is szükséges adathelyeket (felhasználói igények, szakmai igények, tájékoztatási elképzelések)
4. Eldönteni a feleslegesnek minősített információk további sorsát (amennyiben a szakmai felügyelet ragaszkodik ezekhez az adatokhoz, egyeztetni a többévente zajló, vagy reprezentatív mintán alapuló adatgyűjtésről)

5. Felmérni a jelenlegi regiszter alapján az egyes intézmények elhelyezkedését, az intézmények számát, összetételét, különös tekintettel az integrált intézményekre
6. Megvizsgálni, kik rendelkeznek az egyes információkkal (fenntartó, intézmény, székhely, telephely)
7. Meghatározni az új rendszer megteremtésének és bevezetésének ütemezését és módját
8. Az ütemezés szerinti feladatok végrehajtása.

5.4. Ütemezés:

Elméleti megalapozás, a terepmunka és tanulságai: 2002. december 30.

Kérdőívcsalád + tartozékok 1. változat: 2003. február 15.

Tesztelésre előkészítés, első tesztelés,
a tapasztalatok összegzése 2003. március 31.

A kérdőívek átdolgozása: 2003. május 15.

Második tesztelés: 2003. június 30.

A kérdőív véglegesítése: 2003. augusztus 30.

Nyomdai munkálatok, szétküldés 2004. OSAP szerint

Első adatok: 2005. első félév

Adatminőség elemzése, ellenőrzések folyamatosan.

Az első tesztelés a bizottsági munkában részt vevő 6 megye 4 intézménytípusában, a második tesztelés az összes megye 200 kijelölt intézményeiben történt.

Az eredményel első feldolgozása megtörtént, a második tesztelés részletes elemzése folyamatban van.

Megvalósulás

Az integrált kérdőív a tervek szerint tömb formában valósul meg. Az integrált rész a 2023 OSAP számot kapja, a szakmai kérdőívek a régi számukon futnak tovább az OSAP részeként.

Az eredeti kérdőívek megtartása azért is praktikusnak látszik, mert a felhasználóknál megteremti a bizalmat az eddig felhasznált és jónak tartott adatok változatlan felhasználhatóságáról. A 2003. január-februárban tartott OSAP-felülvizsgálat közösen a Minisztériummal is azt az eredményt hozta, hogy a már bevált adatgyűjtéseknek maradniuk kell.

Az új kérdőív-tömb a tervek szerint a KSH Gésa expediáló programjába kerül. A Gésa képes megszemélyesített kérdőívek előállítására, azaz az intézmények alapadatai már előre nyomtatva kerülnek rá a kérdőívre és a hozzá tartozó szakmai részeket automatikusan, az ellátási típusok kódjainak felhasználásával csatolja a közös részhez. Mivel ez elektronikus, az Internetes hozzáférés is megoldható.

Összegzés, ajánlások:

A szociális statisztika fejlesztésének fő irányvai:

1. A statisztika társadalomstatisztikai szemléletének erősítése

2. Az adatgyűjtésben a szolgáltatások, ellátások egységes szemléletben, egységes szerkezetben való megjelenítése

3. Elektronizálás

A társadalomstatisztikai megközelítés, ami a KSH gazdaságstatisztikai szemléletű adatgyűjtéseinek kiegészítő oldala lehet, a makroszféra adatai gyűjtéseiben is érvényesíthető. Kidolgozása a társadalomkutatókkal közös feladat.

A kutatói igények háttérbe szorulása ezen a területen a statisztika egyoldalúságát mutatja. A fehér foltok eltüntetésére a kutatókkal való szorosabb együttműködés szükséges, amely a szociális statisztikának szintén erősen fejlesztendő területe.

Az egységes szemlélet, illetve egységes szerkezet megvalósítása során óvakodunk a törvényekben meghatározott fogalmak átalakításától, de ha a statisztika szempontjából a két különböző szemléletű fogalom egységesen is kezelhető, pl. az ellátási típus kódok különböző csoportosításával, akkor ezek megvalósítása nem nélkülözhető.

Ugyanez vonatkozik a szakfeladat-renddel kapcsolatos problémák kezelésére is (A KSH által kidolgozott módosítási javaslat a Pénzügyminisztérium birtokában van).

A működési engedélyek egy példányának statisztikai felhasználhatósága kiválthatná a regiszter alapjául szolgáló 1832 OSAP számú kérdőívet, sokat könnyítve ezzel az adatszolgáltatók (és az KSH igazgatóságok) munkáját. (Ha a működési engedélyezés rendjét a „szociális” oldalon sikerül is a közeljövőben átalakítani, az segítene a statisztika hatékonyságán is, sajnálatosan azonban ez a rendelet csak a szociális intézményekre vonatkozik, a gyermekjólétre, gyermekvédelemre nem, tehát a két terület fogalmainak közelítésében ezzel még nem történik érdemi előrelépés).

A regiszter mára a lehetőségekhez képest teljesen mondható, kezelése excel használatával lehetséges, felépítése és minősége viszont további fejlesztést igényel. Az új, integrált kérdőív megindulásával a regiszter egységesebbé válhat és új adatformákkal is bővíthet.

A minőség fejlesztése az integrált kérdőívrendszer kialakításának egyik nagy kihívása, melynek részletes kidolgozása a közeljövő feladata. Ehhez az informatikusokkal való szoros együttműködés elengedhetetlen.

Alapvető feladat az elektronizálás!

A elektronizálást több szinten kell megvalósítani:

Intézmények, szolgáltatók (ide értve a szolgáltatást nyújtó önkormányzatokat illetve kisvállalkozásokat is):

- ◆ hardver-ellátottság megteremtése
- ◆ szoftver egyrészt a nyilvántartások megfelelő vezetéséhez, másrészt az adatoknak a kérdőívbe transzponálásához;
- ◆ Internet-elérhetőség a kérdőívek megszerzéséhez és az adatszolgáltatás teljesítéséhez (=beküldés), kiváltva ezzel az iszonyú mennyiségű papírt és nyomdai munkákat.

Ugyanez az adatgyűjtő és feldolgozó oldaláról is. Az adatgyűjtő, jelen esetben a KSH elektronikai szempontból jól felszerelt.

- ◆ Megoldásra váró feladat a megfelelő számítógépes programok létrehozása és a felhasználóbarát adatszolgáltatás – a Szociális évkönyv már a táblázatokat tartalmazó CD-melléklettel jelenik meg, de megfontolandó bizonyos mértékű adatbázis, illetve a regiszter közzététele is ilyen formában, esetleg Interneten.
- ◆ A feldolgozás oldaláról kidolgozandó a regiszter és a szakkérdőívek egységes adatbázisba rendezése, azaz egy intézményről egy rekord létrehozása.

